

IV. ULUSLARARASI

TÜRK HUKUK TARİHİ KONGRESİ

4th International Congress on Turkish
Legal History

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI
ABSTRACT BOOK

17-18 NİSAN 2026

FILİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2026

ŞER'Î HÜKÜMLER ÇERÇEVESİNDE KLASİK DÖNEM OSMANLI HUKUKUNDA NESEP (SOYBAĞI) UYUŞMAZLIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Elif ÖZDEMİR*

Nesep, sözlükte “bağlanmak”, “bir kimseye nispet edilmek”, “soy” anlamlarına gelirken; fıkıh ıstılahında bir kişinin anne ve babasıyla olan biyolojik ve hukuki bağı; geniş anlamda ise yakınlarıyla hısımlık ilişkisini ifade eder. Nesebin korunması, İslam hukukunda beş zaruri değerden biri olan neslin muhafazası ilkesinin bir parçasıdır. Bu bağlamda nesep (soybağı), çocuk ve ebeveyn haklarının yanında kamu düzeninin korunmasını da ilgilendirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, nesebin sübûtu ve reddine ilişkin teorik fikhî hükümlerin, Osmanlı yargı pratiğine ne ölçüde yansıdığını, tespit edilen şer'iyeye sicilleri ve Divân-ı Hümâyûn kararları ışığında incelemektir. Osmanlı yargı kararlarında nesebin sübûtu veya reddine ilişkin meseleler, salt aile hukuku konusu olmanın ötesinde; hürriyet, miras intikali, vakıf idaresi, miri arazilerde tasarruf hakkının intikali ve vergi muafiyeti gibi kamu düzenini ilgilendiren davalara da konu olmuştur.

İslam hukukunda, nesebin sabit olması hususunda karine ve beyyineler öngörülmüştür. Çocuğun anneye olan nesep bağı, doğumla kurulmaktadır. Babayla çocuk arasındaki nesep bağının sübutu hakkındaki temel dayanak ise “el-veledü li'l-firâş”(çocuk firâş sahibinindir) hadisidir. Buna göre çocuğun nesebi, sahih nikâh veya mülkiyet ilişkisiyle (istilâd) sabit olur. Ayrıca Hanefî mezhebinde, çocuğun nesebsiz kalmaması maksadıyla, fasit nikâhta veya nikâh şüphesinin olduğu birlikteliklerde de belirli şartlarla nesebin sabit olacağı kabul edilmiştir. Nesebin sübûtu, nikâh haricinde ikrar ve beyyine yoluyla da gerçekleştirilebilir. Bu usullerde yeni bir soybağı kurulmasından ziyade, mevcut bir bağı tespiti söz konusudur.

Osmanlı yargı uygulamalarında nesep uyuşmazlıkları; aile içi ihtilaflardan kamu davalarına uzanan geniş bir yelpazede tezahür etmiştir. Nesebin tespitinde, sözlü beyanlarla bağlı kalınmayarak tesâmu, şahitlik gibi ispat vasıtalarının varlığı gözetilmiş; berat, hüccet gibi resmî belgeler de beyyine olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, kamu menfaatini ilgilendiren vakıf idaresi, miras veya miri arazilerin intikali gibi konulara ilişkin Divân-ı Hümâyûn'a intikal eden bazı şikâyet ve ihtilaflarda nesep iddialarının ileri sürüldüğü görülmektedir. Merkezi otoritenin bu iddiaların

* Araştırma Görevlisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, elif.ozdemir@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6236-5684.

doğruluğu hususunda ciddi bir denetim mekanizması işlettiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada birincil kaynaklar üzerinden tüm bu meselelerin detaylı analizi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nesebin Sübûtu, Nesebin İkrarı, Beyyine, Mülâane, Şâhitlik.

AN EXAMINATION OF LINEAGE DISPUTES IN CLASSICAL OTTOMAN LAW WITHIN THE FRAMEWORK OF ISLAMIC LEGAL RULINGS

Lineage (*nesep*) refers to an individual's biological and legal relationship with their mother and father, and more broadly, to kinship with relatives. The preservation of lineage is part of the principle of safeguarding generations, one of the five essential principles in Islamic law. In this respect, lineage concerns not only the rights of children and parents but also the preservation of public order.

The aim of this study is to examine the extent to which theoretical *fiqh* rulings on affiliation and denial of lineage were reflected in Ottoman judicial practice. In Ottoman judicial decisions, matters relating to the proof or denial of lineage were not solely a matter of family law, but also concerned certain cases affecting public order, such as freedom, inheritance, foundation administration, the hereditary transmission of usufruct on state-owned land, and tax exemption.

Islamic law provides certain presumptions and types of testimonial proof (*bayyinah*) for determining lineage. The bond between mother and child is recognized at birth, while the father-child relationship is established based on the hadith “*al-waladu li'l-firash*” (the child belongs to the owner of the bed). A child's lineage is recognized through either a valid marriage or a master-slave relationship (*istilad*). The Hanafi tradition also accepts lineage from invalid marriages or unions resembling marriage. Additionally, acknowledgment and legal claims can serve to prove lineage. These procedures confirm an existing bond instead of establishing a new one.

Lineage disputes in Ottoman courts ranged from intra-family disagreements to public cases. Courts accepted common knowledge (*tesâmu*), testimony, and official documents (*berats* and *huccets*) as *bayyinah*. In certain complaints and disputes referred to the *Divan-ı Hümayun* concerning matters such as the administration of foundations, inheritance, or the transfer of state-owned lands, claims of lineage have been asserted. This study aims to comprehensively analyze these issues through primary sources.

Keywords: Establishment of Lineage, Acknowledgment of Lineage, Testimonial Proof (*bayyinah*), Mutual Imprecation (*mula'anah*), Witness Testimony.